

Kap Det Gode Håbs kort over slaver og indfødte

Forskellen på race og etnicitet i Sydafrikas historie

Af Hjalte Tin

Når man rejste i Sydafrika, før apartheid blev afskaffet i 1994, kunne man komme ud for den sælsomme oplevelse at krydse en international grænse midt inde i landet. Hvis man for eksempel kørte fra Cape Town østpå langs det Indiske Ocean mod Durban, ville man efter tusind kilometer komme til en stor grænseovergang med tolde-re, forskellige flag og bomme ved floden Kei, der adskilte Eastern Cape i The Republic of South Africa fra The Republic of Transkei. Andre steder, som på den smalle vej R726, der snoede sig gennem bjergene fra Zastron i The Orange Free State til Sterkspruit i Transkei, ville man bare passere et lille skilt i vejkanen og rasle over en

kvægrist. Men hvor man end krydsede fra "republikken" ind i et hjemland, ville man bemærke, at pigtråden, der indhegnede alle hvide gårde, pludselig ophørte. Inde i hjemlandet var der ingen pigtråd, og kvæget strejfede frit om på den fælles jord, mens jorden uden for hjemlandet var privat ejendom og indhegnet. Men hvad grænsen egentlig adskilte, stod ikke ganske klart. Var der tale om stater, racer, etniske grupper eller privat ejendom?

Apartheid var på mange måder det ekstreme kortlægningsprojekt. Alle sociale relationer blev oversat til spatiale relationer, og mennesker blev adskilt med vold og magt for at passe til de ideologiske kort. Hjemlandene var kun et element i den store adskillelse. I denne artikel vil jeg udelukkende beskæftige mig med hjemlandene, dvs. apartheid på landet, og ikke med den uhyre komplekse adskillelse i byerne, selvom de to dele selvfølgelig hang sammen. Apartheid på landet eksemplificerer formodentlig tydeligst det store kortlægningsprojekt, mens apartheid i byerne var en kæde af undtagelser fra den "rene" adskillelse, bl.a. omfattede den yderligere to "racer", de "farvede" og asiaterne. I dag er apartheid afskaffet, men fastsættelsen af grænser mellem republikken og hjemlandene lever stadig videre i de dramatiske forskelle i fysiske og sociale levevilkår i de tidligere hjemlande og resten af Sydafrika. Det er imidlertid ikke det problem, jeg vil diskutere i denne artikel.

Mit ærinde er forskellen mellem race og etnicitet. Min hypotese er, at hjemlandsgrænsen i Sydafrika gemmer nøglen til at forstå forskellen, ja modsætningen, mellem race og etnicitet generelt. Det er netop i grænsens forskellige spatiale betydninger, at denne forskel klarest kommer til udtryk. For at komme på sporet af forskellen mellem race og etnicitet må vi bevæge os bagud, kortblad for kortblad, til det punkt i historien, hvor Jan van Riebeck grundlagde kolonien på Kap Det Gode Håb i 1652.

1976: Black Nations

Det første kort (Fig. 1) viser Sydafrikas ti hjemlande. Umiddelbart vil man lægge mærke til, at de fleste hjemlande ikke er sammenhængende områder, men små og store "øer", alle sammen i den østlige halvdel af landet. På grund af det sydlige Afrikas klima med regn mod øst

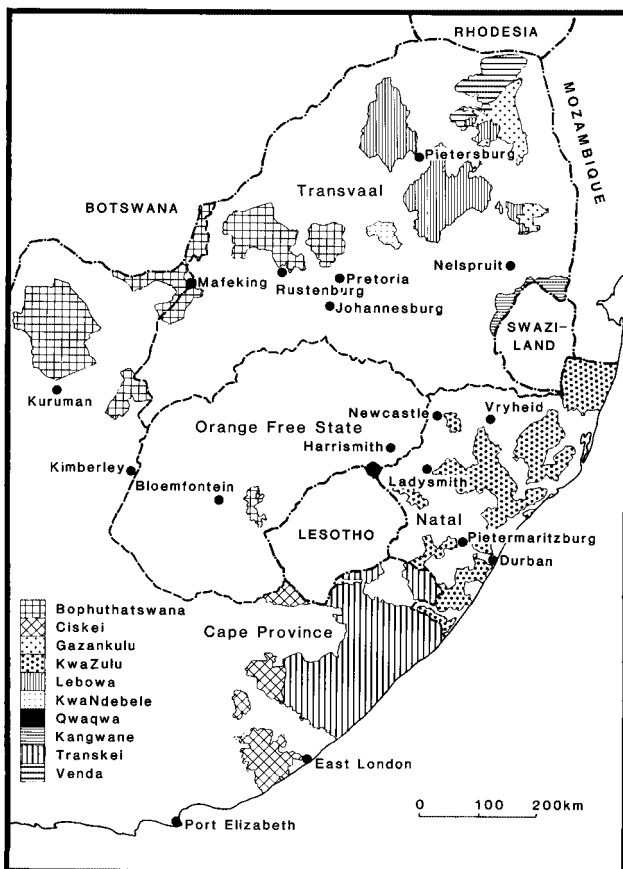

Fig. 1

og ørken mod vest var det nemlig her, de sorte før-koloniale stater havde ligget. I 1976 var tiden kommet til den endelige virkeliggørelse af Hendrik Verwoerds (premierminister 1958-66) vision om The Grand Apartheid med vedtagelsen af loven om Transkeis selvstændighed. Transkei, der er på størrelse med Danmark og det territorielt mest sammenhængende hjemland, var udset til at være det første i rækken af fremtidige "selvstændige" hjemlande, som ved at fjerne alle sorte skulle skabe et rent hvidt Sydafrika. Apartheid opretholdt en streng, legalistisk selvforståelse, og den uhørte ophævelse af flere millioner sydafrikaneres borgerret blev vedtaget efter alle parlamentarismens regler - bortset fra den ikke uvæsentlige "detalje", at sorte ikke havde stemmeret. Loven stipulerede, at "alle efterkommere af Transkeiske borgere og alle personer, der etnisk, kulturelt eller på

nogen anden måde var forbundet med enhver stamme i Transkei", skulle betragtes som borgere af landet Transkei og dermed ikke længere som borgere i Sydafrika, uden hensyn til hvor de måtte være født, bo og arbejde; der ville ikke blive mulighed for at vælge mellem Sydafrika og Transkei. Pas, grænsekontrol og stramme restriktioner på ind- og udrejse af Sydafrika blev indført, og Transkei fik en ambassade i Pretoria.

Verwoerd og hans efterfølger John Vorster havde været i stand til at sælge ideen om, at Sydafrika bestod af separate nationer til næsten alle hvide og derefter hæfte diskursen om national selvbestemmelse på apartheidpolitikken. Apartheid byggede på den i sidste ende selvdestruktive selvmodsigelse, at de sorte tilhørte fremmede nationer beliggende uden for det "egentlige" Sydafrika, og samtidig som individer kunne være tilstede og udbyttes

SPROGFORDELING

1	Afrikaans	18,3%
2	English	10,9%
3	Sindale	1,5%
4	Shangana-Tsonga	4,6%
5	North Soto	
6	South Soto	19,3%
7	Swazi	3,1%
8	Twana	4,6%
9	Venda	0,4%
10	Xhosa	8,1%
11	Zulu	26,9%
	Asian languages	0,1%
	Other	2,2%

Kilde: Illustrated Atlas of Southern Africa
Reader's Digest, 1994, p. 46

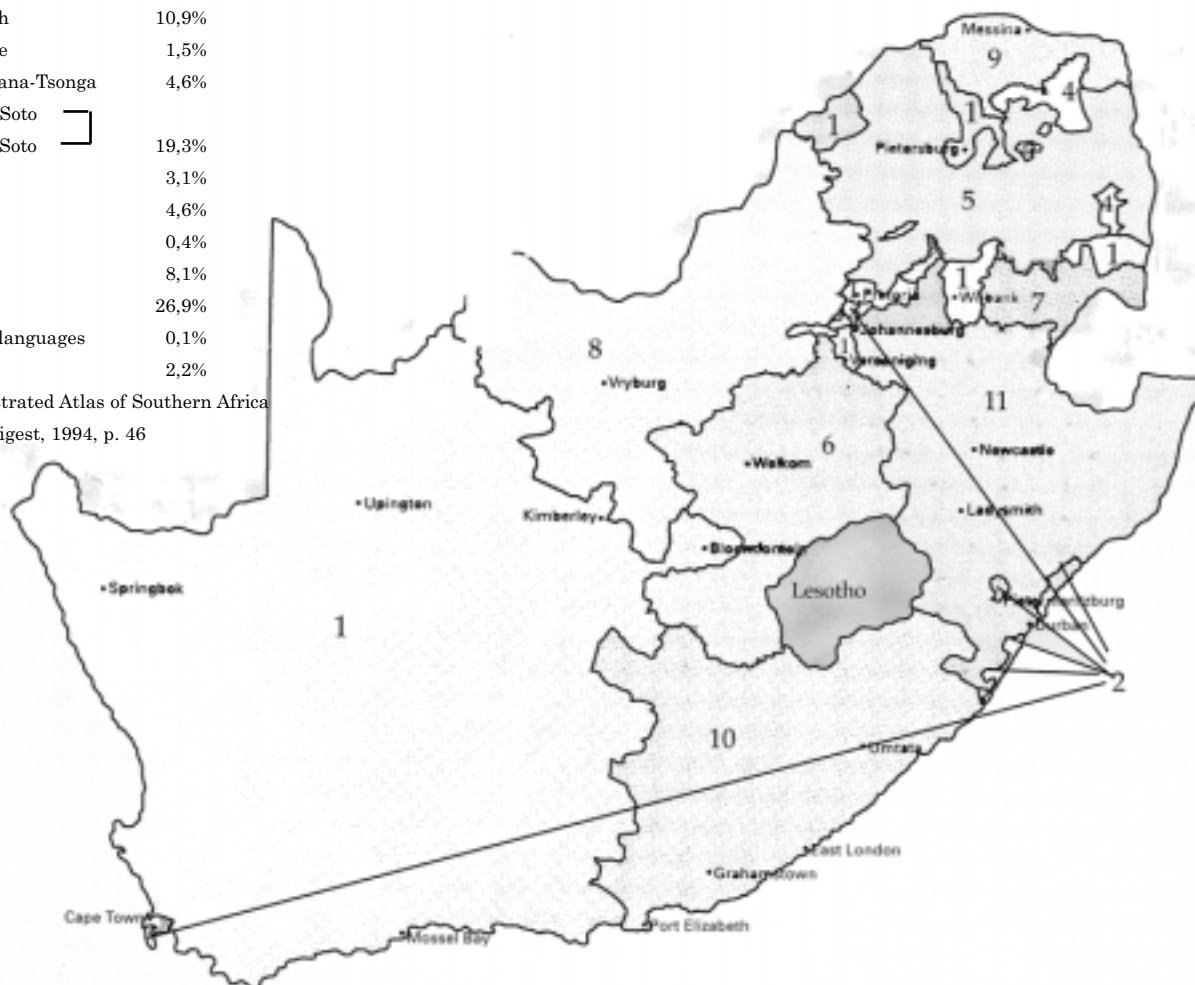

Fig. 2

overalt på den hvide side af grænsen. De fleste hvide vælgere accepterede forbavsende velvilligt forestillingen om, at deres hvide nation smukt tilstod en afrikansk nation dens velfortjente selvstændighed, selvom konsekvensen var en dramatisk udhuling af det nationale territorium. Men når en stat frivilligt giver afkald på territorium, skyldes det næsten altid, at den er konfronteret med et større onde. For apartheid var det frygten for, at de sorte skulle oversvømme det hvide Sydafrika. Den trussel blev anset for at udgøre et større onde end det beklagelige forhold at måtte give afkald på nationalt territorium. I aviserne diskuterede de hvide "problemet med den sorte oversvømmelse", mens de fuldt og fast fortsatte med at tro, at de levede i et hvidt Sydafrika.

Med den dramatiske pointering, som Sydafrikas historie er så fuld af, blev den selvgode fiktion om det delte Sydafrika smadret af de sorte skolebørns opstand i Soweto uden for Johannesburg, den 16. juni 1976, kun to uger efter at loven om Transkeis selvstændighed var blevet vedtaget af parlamentet i Cape Town. Transkei blev i al stilfærdighed selvstændigt den 26. oktober 1976, efterfulgt af flere hjemlande de følgende år. Men ingen lande i verden anerkendte nogensinde denne "selvstændighed". Visionen om Grand Apartheid lå begravet i de forfulede ruiner i Soweto. Opstanden kostede næsten tusind mennesker livet og varede seks måneder.

1959: Bantu Tribes

Det andet kort (*Fig. 2*) viser sprogområder i Sydafrika. Loven om Transkeis selvstændighed havde ikke trukket nye grænser, men ophøjede en eksisterende grænse til status af international grænse. Flere årtiers akademisk forskning lå bag planen for den totale de-nationalisering af hele Sydafrikas sorte befolkning, indeholdt i Hendrik Verwoerds Promotion of Bantu Self-Government Act fra 1959. Bantokunde, som den nye antropologiske videnskab blev kaldt på de Afrikaans-talende universiteter, havde siden 1930'erne produceret antropologiske definitioner på de indfødte stammer. Man var overbevist, sammen med datidens toneangivende internationale forskning, om en naturgiven eller historisk funderet oprindelse ("essens"), som delte den afrikanske befolkning op i "stammer". Sprogene var den vigtigste markør af denne formodede etniske essens. Bantusprogenes familier blev opdelt i ti undergrupper eller nationale enheder: Pedi eller Nord-Sotho, Basutho eller Syd Sotho, og Tswana eller Vest Tswana; Nguni blev opdelt i Xhosa, Zulu, Swasi, Sangaan, Nord Ndebele og Syd Ndebele; den tiende gruppe var Venda. Apartheids kortlæggere hævdede nu, at der eksisterede en eksklusiv identitet mellem hver stammes (dvs. lingvistiske gruppes) essens og land. Men hvor var der en sand identitet mellem land og individuel

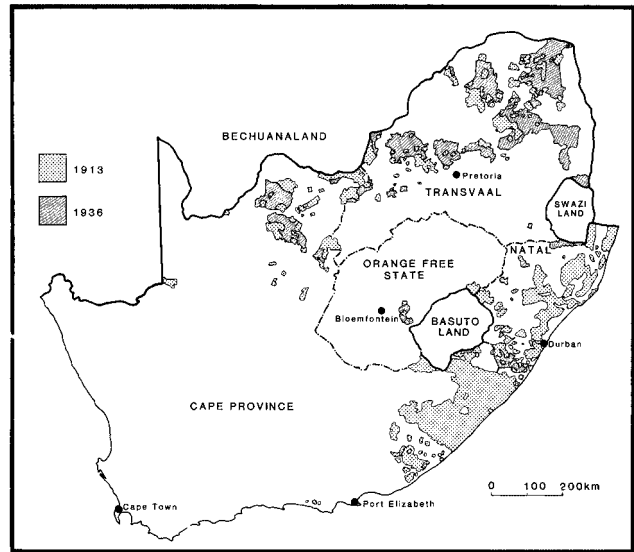

Fig. 3

essens? Antropologiens og sprogvidenskabens svar så fine ud på kolorerede vægkort, men enkeltindivider var blandede, flyttede rundt, talte flere sprog og passede på mange andre måder ikke med Apartheids kort. Statsmagten kunne dog tvinge folk til at overholde deres essens. Fra 1960 til 1983 blev 1,7 millioner mennesker tvangsfjernet fra det hvide Sydafrika og dumpet i genbo-sættelseslejre i hjemlandet for deres påståede etniske essens. På trods af den vold, de hvide udøvede, og den lidelse, de sorte derved blev påført, levede majoriteten af alle sorte i 1976 stadig i områder, der skulle forestille at være hvide. Men ikke nok med det, de fleste af dem, der boede i det "sorte" Sydafrika, boede ikke i deres "eget" hjemland; i alt var kun 41,8 procent af den sorte befolkning hjemmehørende i deres efter loven "rigtige" hjemland.

Men hvis sprogkortene passede dårligt med den sammensatte virkelighed, så passede de forbavsende godt med en anden geografi. De angiveligt sprogbase-rede kort definerede den geografiske indespærring af den afrikanske befolkning i hjemlande. Men det sydvestlige Sydafrikas oprindelige indbyggere, som taler Khoisan og ikke et Bantu-sprog, fik besynderligt nok ikke tildelt et hjemland. Denne slående undtagelse bestyrkede mistanken om, at sprogkortene kun i anden række viste sprog, men i første række noget ganske andet, nemlig privat ejendom.

1913: Native Tribes

Det tredje kort (*Fig. 3*) viser ejendomsretten til jorden deklareret med The Land Act i 1913. Som vi så, havde loven om Transkeis selvstændighed i 1976 ikke trukket

nye grænser på jorden, men vist tilbage til loven fra 1959. Men denne lov havde heller ikke trukket nye grænser, men med meget små ændringer vist tilbage til grænser, som eksisterede i 1913. Da blev den første, store lov om landets deling mellem hvide og sorte vedtaget i det dengang kun tre år gamle, selvstændige Sydafrika. Hjemlandenes grænser var ikke bestemt af Grand Apartheids vision om afrikanske nationer eller af Bantoeekundes kortlægning af etnicitet og sprogområder, men var tværtimod tilpasset de grænser, som den koloniale erobring og konsolideringen af hvide landejendomme havde skabt i det 19. århundrede. Grand Apartheid og Bantoeekunde havde lagt deres store kort hen over privatejendommens utallige matrikelkort. I The Land Act fra 1913 blev f. eks. én reservatgrænse i East London District pertentligt defineret således: "East London District: Newlands Locations; St. Luke's Mission; Portions of farms 12S. and 11S. falling in this district and forming part of the Moiplats Location; Kwelea Location, comprising Farms 2W....."

Missions og *Locations* var områder reserveret til hvide missionærer og lokale administratorer for sorte bosættelser. Med største omhyggelighed definerede lovens appendiks hvert eneste reservat ud fra de tilgrænsende hvide landejendomme. Omkring 1905 var opdelingen af Sydafrikas landområder mellem sorte og hvide stort set tilendebragt. Reservaterne udgjorde 7,8 procent af Sydafrikas totale areal. Resten var hvid privat og statslig ejendom. Denne tingenes tilstand blev kodificeret med The Land Act i 1913, som bl.a. forbød hvide at eje jord i reservaterne, hvad der ikke betød meget, og sorte at eje jord og fast ejendom uden for reservaterne. 23 år senere i 1936 blev loven opdateret, og sorte fik nu tildelt ca. 13 procent af Sydafrika, en procentsats der holdt helt op til apartheidens afskaffelse.

The Land Act benyttede private ejendomme til at kortlægge racernes og stammernes territorier. På den hvide side af grænsen kortlagde loven privat ejendom, mens det på den sorte side var stammens rum, der blev kortlagt af den samme grænse. Denne dobbelthed blev også reflekteret i lovens centrale, dobbelte definition af The Native: "Native shall mean any person, male or female, who is a member of an aboriginal race or tribe of Africa."

Denne tvetydige definition af de indfødte (ordet Native blev omkring 1950 skiftet ud med Bantu og omkring 1975 med Black i officiel Sydafrikansk regeringsdiskurs), som både race-bestemt ("aboriginal race") og etnisk bestemt ("tribe of Africa"), bibeholdt i al senere lovgivning, peger på en fundamental tvetydighed i den officielle forståelse af indfødt og rum. Jeg vil hævde, at denne tvetydighed er central for at forstå forskellen mellem racisme og etnicitet.

Reservatgrænsens mening var således tvetydig. Folk på den hvide side påstod, at grænsen var etnisk-adskillende, mens folk på stammesiden hurtigt forstod, at grænsen var race-adskillende. Reservatet var et rum for personer i en mellemposition; det var ikke fuldt indlemmet i det sydafrikanske samfund, men samtidig indelukket i de hvides udbytningshuse. Ironisk betød denne ikke-spejling hen over reservatgrænsen, at segregeringsdiskursen kunne kortlægge de afrikanske stammers rum, men ikke dens egen races rum. Når den hvide mand fra sin farm skuede ind i reservatet, så han ikke først og fremmest sorte mennesker, han fik ikke øje på sin egen modsætning, men noget andet, nemlig et rum befolket med en bestemt stamme, et rum defineret ved en etnisk essens. Men når f.eks. en Xhosa skuede fra Transkei ind over reservatgrænsen, så han den hvide mands farm, ikke en anden stammes område, men racebetinget, privat ejendom. Han betragtede det rum, hvor en lov bestemte, at kun hvide måtte eje jord. Og samtidig det sted han igen og igen måtte tage til for at få arbejde. Den sorte befolkning var aldrig i stand til at brødføde sig selv på reservaternes overbefolkede, udpinte og dårlige jord. Det afrikanske stammeliv i reservatet var og blev en fiktion.

1652 - 1838: The Slave

Det fjerde kort (Fig. 4) viser Kapkoloniens ekspansion. Apartheid er et *afrikaans* ord, som nationalisternes valgsejr i 1948 gjorde verdenskendt. Hjemlandene var dog kun den sidste udgave af fiktionen om race og etnicitet: At der på den ene side eksisterede et hvidt Sydafrika

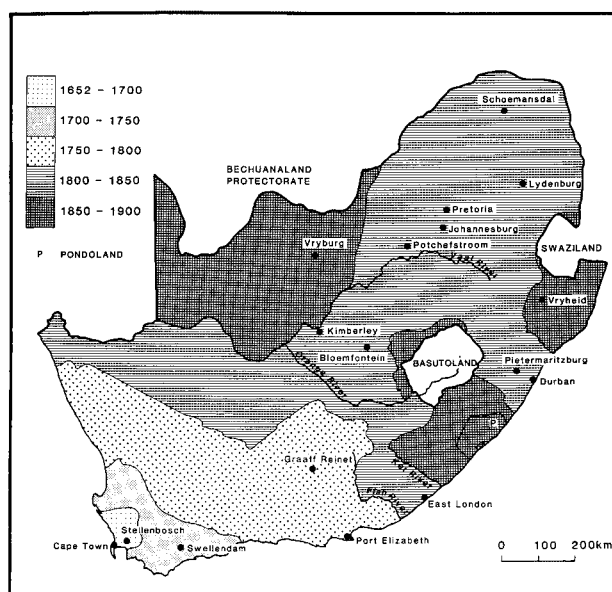

Fig. 4

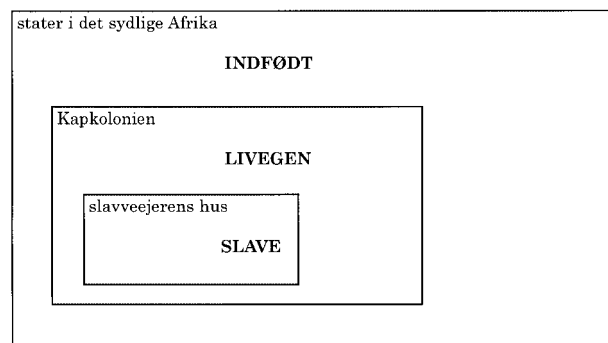
uden for stammernes områder og på den anden side et stamme-Afrika uden for det hvide Sydafrika. De engelsktalende partier havde længe talt om segregering og kortlagt reservater; landområderne var de samme. Segregering blev først afprøvet i The Eastern Cape og Natal, som sammen med de to Boer republikker Transvaal og Oranje Fristaten var de fire koloniale enheder, der kom til at udgøre Sydafrika ved dannelsen af Unionen i 1910. Kun i det frugtbare østlige Sydafrika havde der været relativt folkerige sorte stater, og her udgjorde de hvide minoriteten og de sorte majoriteten i modsætning til det tørre tyndbefolkede Western Cape, hvor raceforholdet var omvendt. Her udgjorde de hvide majoriteten. Allerede omkring midten af det 19. århundrede påbegyndte Natal's guverneur Sir Theophilus Shepstone kortlægningen af den første grænse mellem de hvide landejendomme og de planlagte afrikanske reservater i Natal. Markskellet for de private, hvide (land-) ejendomme fik deres dobbelte funktion som grænse for reservater, hvor den indfødte befolkning i teorien blev tvunget til at bo, samtidig med at de forblev grænser for privat, hvid ejendom. Shepstone tvangsflyttede 90.000 afrikanere til reservaterne fra det, der nu blev deklareret hvid landbrugsjord, dog ikke uden modstand. En leder, høvding Langelibalele, blev dømt til livstidsfængsel på Robben Island for "opsætsighed", øen hvor en anden berømt afrikansk leder, Nelson Mandela, et århundrede senere blev indespærret med en dom på livstid.

Slaveriet blev ophævet i 1838 i den engelske Kapkoloni efter ordre fra London. Fra 1850 og fremefter udviklede de hvide kolonister to diamentralt forskellige relationer til de indfødte: man forsøgte at assimilere, og man adskilte. Begge relationer tog selvfølgelig udgangspunkt i udbytning. I Kapkolonien var det første vigtige skridt mod assimilation den farveblinde, men ikke ejendomsblinde (!) valgret indført i 1853 og 1872. Assimilationens spatiale enhed var huset; valgretten fulgte ejendom, ikke sorte eller hvide individer som sådan. The Cape Town Kaffir, *Kapstads niggeren*, blev tilstået respektabilitet i de (få) tilfælde, han var husejer og skattebetaler. Det er afgørende at erindre, at de hvide udgjorde majoriteten (i 1875 bestod befolkningen i Kapstaden af 25.567 europæere og 19.236 ikke-europæere), og at assimilationen på ingen måde var ikke-racistisk, som Fader F.W. Fullers argument imod segregering og for assimilering gør helt klart: "Det er en stor velsignelse... at Kapstads niggeren kan tæmmes, trænes og tillæres kristne dyder." Dog brød Kapkoloniens assimilation sammen, og den første segregerede sorte *location* dvs. kommunalt opførte ghetto, blev etableret i Kapstaden i 1901, og i 1936 blev de sidste rester af sort valgret afskaffet. Det er ikke tilfældigt, at assimilationen blev forsøgt i slaveriets vigtigste område

The Western Cape. Det peger hen imod et helt andet rum end hjemlandet eller reservatet, nemlig huset, slaveejerens og patriarkens hus. Den ansete historiker Robert Shell skriver i sin bog om Kapstads kolonien:

At the beginning of the slave society at the Cape, there were two overriding rules: neither a European nor a native person could be enslaved. The former was custom, the latter law. While the law was not observed, allowing for the gradual and yet almost total enslavement of the Khoi by 1828, the custom of not enslaving people of European descent became more powerful than any law. (Shell 1994, p. xxxvii)

I kolonialismens morgenrøde på Kap Det Gode Håb i slutningen af 1600-tallet placerede de europæiske kolonister de fremmede i de tre forskellige roller, som Robert Shell nævner i det ovennævnte citat: de var enten indfødte, slaver eller livegne. Uden for den lille koloni var de afrikanske stammer en slags stater, om end af en ganske anden slags end kolonien og tydeligvis ikke nationalstater, hvad kolonien i øvrigt heller ikke var. Inden for koloniens grænser lå de store, slavedrevne landbrug. Fra et spatialt perspektiv pegede de sociale positioner - europæer, indfødt, slave og livegen - netop på disse to grænser: koloniens grænse med europæerne indenfor og de indfødte folk uden for grænsen, og på husets grænse, hvor europæerne og slaverne begge var inden for huset som medlemmer af slaveejerens store familie. Den indfødte var oprindelig uden for kolonien og levede i en afrikansk stat. Derimod omsluttede husets grænse, der markerede det private rum, både slaver og europæere, som begge var inden for husets grænse med det offentlige rum og ødemarken udenfor. Mellem disse to positioner for ikke-europæere, slaveejerens hus for slaven og den afrikanske stat for den indfødte, var den livegnes rum inden for koloniens grænser, men uden for slaveejerens huse. (Fig. 5) Når Shell i citatet ovenfor taler om, at Khoi'erne

(Fig. 5) De tre positioner for ikke-europæere i det 17. & 18. årh. sydlige Afrika.

blev gjort til livegne, registrerer han netop denne tredje position mellem slave og indfødt. Den livegne var ikke slave inden for huset, men heller ikke indfødt uden for kolonien. "Livegen" i Sydafrika skal ikke forstås med de historiografiske konnotationer fra Europas feudalisme. Der findes ingen specifik term, der dækker denne specielle ufrihed, og jeg har derfor fulgt Shell og brugt ordet "serf" og "enserfment" i deres mindre mundrette danske oversættelser. Den livegne levede inden for koloniens grænser sammen med europæerne, men i en mellemposition. Han levede ofte inden for husets vægge, men var ikke helt slave, og han levede ofte uden for huset uden derved at være helt fri. Der løber en lige linje fra denne position til reservatet og endelig til hjemlandet. Det er, som vi skal se, den etniske position.

Slaven i huset er derimod den racistiske position. Inden for det patriarkalske hus var slaven underkastet racistisk ulighed, præcis som kvinden var underkastet kønslig ulighed og børnene underkastet generationsulighed. Alle magtrelationerne mellem patriark, kone, børn og slaver var del af *domus, huset*. Dette historiske forhold leder Shell frem til en afgørende hypotese:

Could not the property relation in slavery be considered a derivative of the owners 'possession' of his own family, a relationship apparent in Roman Dutch law? In the Roman Dutch legal system, the free woman's minor status and the sanctioned usage of her body by men implicated that she, too, shared some of the powerlessness and property status of the chattel slave and that perhaps that circumstance was the true legal antecedent to slavery. The distinction between a wife and a slave in the early Cape was by no means obvious. (Shell 1994, p. 398)

Racismen adskilte således ikke hvide og sorte. Tværtimod var racismen en differentiering, der blev formet gennem nærværet i arbejdet, dvs. det nødvendige fysiske og praktiske samvær. Det patriarkalske hus var paradigmet for den racistiske verden. Oprindelsen til dette paradigme går mindst tilbage til den antikke verden og var del af den mentale bagage, kolonisterne bragte med sig til Afrika. Men for at plante racismen på Kap Det Gode Håb måtte europæerne bygge slavehuse, hvor de kunne bo sammen med de importerede slaver og udbytte dem. Racisme var en diskurs, der anvendte "naturlige" argumenter til at forklare, hvorfor mennesker, der levede sammen i en udbyttningsrelation, skulle være herre og slave. Det var en diskurs, som både herre og slave delte, og som genererede ideen om et *herrenvolk* som den ene pol og et underlegenhedskompleks som den modsatte pol, akkurat som sexismen og generationshierarkier anvendes til at forklare, hvorfor mænd og kvinder eller ældre og yngre generationer, der lever sammen,

"naturligt" er ulige. Jeg vil hævde, at den vigtigste følge af hypotesen om racismens udspring i huset er, at den kan forklare, hvorfor herre og slave det meste af tiden var fælles om racismen (og kvinder på samme måde delte sexismen og børnene generationshierarkiet). Det meste af tiden var slaven en god Onkel Tom og konen sin husbond hengiven, og børnene nærede respekt for den ældre generation. Det er netop dette forhold, den store sydafrikanske forfatter J.M. Coetzee har kaldt "den indlejrede patriarkalske orden" (*The New York Review*, Nov 6. 1997). Samtidig er det klart, at min brug af termen racisme er mere snæver end almindeligvis. Når f.eks. nazisterne talte om "race", var det i den betydning, jeg tilføjer termen "etnicitet" eller "etnisk essens", og ikke racisme som en herre versus slave diskurs. Forvirringen opstår, fordi race sagtens kan fungere som postulat for en etnisk essens.

Modsætningen mellem racisme og etnicitet viser sig ved, at etnicitet handler om ulighed, hvor adskillelse mellem befolkningsgrupper og gensidig uafhængighed opfattes som grundlæggende elementer. Den ene gruppe kan sagtens klare sig uden tilstedeværelsen af den anden gruppe. Denne forestilling om ulighed betyder, at for den ene gruppe kan den anden lige så vel være ikke-eksisterende. Derved skabes der et legitimationsgrundlag for, at den ene gruppe kan udrydde den anden. Racisme drejer sig derimod om ulighed, der hviler på gensidig afhængighed og nærhed mellem forskellige befolkningsgrupper. Den ene gruppe kan ikke klare sig uden den anden; den ene gruppes status opretholdes og legitimeres gennem tilstedeværelsen af den anden. Af den grund vil en identitet baseret på racistiske, sexistiske eller generationshierarkiske forestillinger ofte deles i de to poler, der indgår i ulighedsforholdet mellem herre og slave. Det tilsvarende er ikke tilfældet med etnisk identitet. I en etnisk konflikt vil etnisk identitet formodentlig aldrig kunne deles af samme to poler.

1994: Volkstaaters

Det sidste kort (*Fig. 6*) viser den hvide højrefløjss ikke-eksisterende hjemland, deres såkaldte "Volkstaat". I det mindste på ét område bekræfter disse "Volkstaates" Karl Marx: Når historien gentager sig selv, bliver tragedien til farce. Efter 1976 begyndte apartheid stadig hurtigere at gå i opløsning, og sandsynligheden for et sort flertalsstyre tonede til sidst frem i horisonten. Pludselig indså de hvide racister, at kampen for det etnisk rene rum måtte sættes i bakgear. Spørgsmålet var ikke længere, hvordan man skulle beherske sorte i etnisk rene hjemlande, men at finde et hjemland, hvor Afrikaanere kunne forsvare sig selv. Så vidt jeg ved, forsøgte Afrikaanerne aldrig at forklare positivt, hvorfor deres Gudsgivne territorium

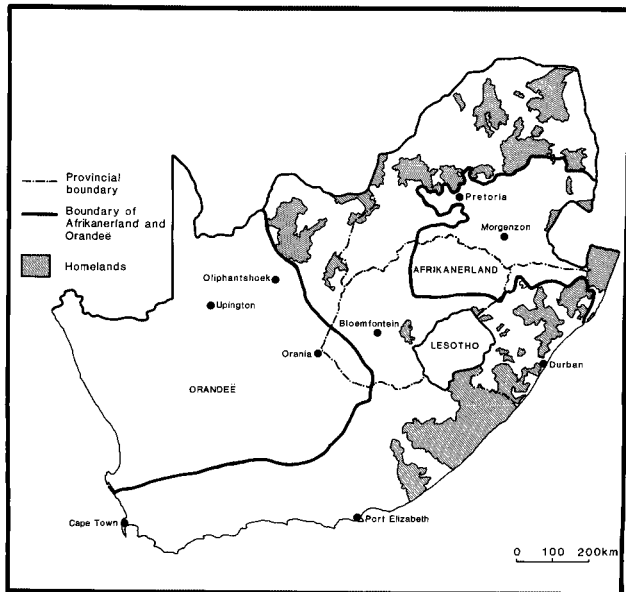

Fig. 6

præcis fulgte grænserne for nationalstaten Sydafrika minus reservaterne, sådan som disse grænser var blevet fastlagt gennem kolonial købslåen og vold, lang tid før apartheid opstod. Der blev kun argumenteret negativt om det område, der var tilbage, når de andre stammer havde fået deres hjemlande. Dette negative argument stod nøgent tilbage, da Volkstaaterne pludselig i 1990'erne skulle definere den hvide stammes rum. Apartheid-diskursen kunne kortlægge den hvide races rum ud fra det virkeligt rent sorte Sydafrika (dvs. hjemlandet), men ikke ud fra det kun fiktivt rene, hvide Sydafrika. Omvendt kunne den ikke kortlægge den sorte races rum, om end den hårdnakket og i strid med alle empiriske fakta søgte at påstå, at det kun var en "forbigående fejl", at der stadig boede sorte i det "hvide" Sydafrika.

Afrikaaner *volkseie*-landet var ikke sammenfaldende med det hvide Sydafrika. Det holdt pludselig op med at

være de ca. 87 procent af Sydafrika uden for hjemlandene, sådan som det var blevet lovfæstet i 1936 ved tildelingen af kun ca. 13 procent til de sorte. Det skulle vise sig umuligt at besvare det ganske enkle spørgsmål: Hvor hørte *volkseie'en*, Afrikaanerfolkets essens, virkelig og sandt hjemme? Hvor var Afrikaanerdom's land? *Volkstaaterne* higede og søgte uden held efter brugbare grænser for deres *Volkstaat*. Eugene Terre Blances halv-nazistiske Afrikaaner Weerstand Beweging (Afrikaaner Modstandsbevægelse) så bagud mod *Boer-republieker'nes* gyldne tid og kom med vanvittige krav på Tranvaal og Oranje Fristaten som det fremtidige hvide hjemland. Men i 1994 var løbet kørt, og et nyt demokratisk Sydafrika var opstået. En sømløs enhed mellem *Afrikaaner-territorium* og *Afrikaaner*-kroppe kunne ikke opdrives, opfindes eller udråbes.

Hjalte Tin er ph.d. og tilknyttet Dansk Udenrigspolitisk Institut og Center for Europæiske Kulturstudier, Aarhus Universitet, med et post.doc.-projekt om dansk nødhjælp i Somalia, Kosovo og Afghanistan.

Litteratur:

Christopher, A.J. (1994): *The Atlas of Apartheid*, Routledge, London.

Shell, Robert (1994): *Children of Bondage. A Social History of the Slave Society at the Cape of Good Hope 1652-1838*, University Press of New England, Hanover.

Tin, Hjalte (1997): Magtens rum: Staten, stammen, byen og huset, *Arbejdsrapport nr. 42*, Center for Kulturforskning, Aarhus Universitet.

Tin, Hjalte (1998): The Slave, the Native and the Serf. Three Sites of Violence in the South African Ethnic Space 1652-1994, *Arbejdsrapport nr. 59*, Center for Kulturforskning, Aarhus Universitet.